

Adriaens, P. & De Block, A. (2015). *Born this way. Een filosofische blik op wetenschap en homoseksualiteit*. LannooCampus: Leuven

Hans Vermeersch¹

In vergelijking met een aantal decennia terug lijkt het debat over de verhouding tussen *nature* en *nurture* wat van zijn 'scherpte' te hebben verloren. Toch kennen vooral 'biologische verklaringen' voor gedrag binnen de sociale wetenschappen vaak rabiater voor- en tegenstanders - rabiater dan men doorgaans gewoon is in academische kringen. De pittigheid van zulke discussies hangt vaak samen met de vermeende ideologische of maatschappelijke implicaties die zulke discussies met zich meebrengen.

Het zijn die vermeende ideologische of maatschappelijke implicaties die in het boek van Adriaens en De Block onder de loep genomen worden, meer bepaald met betrekking tot de vraag wat het betekent en inhoudt wanneer wetenschappers of activisten aangeven dat homoseksualiteit 'natuurlijk' dan wel 'onnatuurlijk' is:

"Homoseksualiteit is natuurlijk, zo gaat de redenering, want het fenomeen doet zich voor in de gehele dierenwereld en daarom is de veroordeling of onderdrukking van menselijk homoseksuelen verwerpelijk. Een dergelijke, op wetenschappelijke bevindingen gestoelde, morele boodschap is misschien wel hartverwarmend, maar vanuit filosofische perspectief is ze hoogst problematisch." (p.7)

Born This Way heeft niet de ambitie om alle wetenschappelijke verklaringen voor homoseksualiteit encyclopedisch in kaart te brengen en te analyseren. Het boek tracht wel vanuit een wetenschapsfilosofisch en -historisch perspectief ideeën over de relatie tussen 'het natuurlijke' en 'het goede' te bevragen. De auteurs focussen hierbij op de veronderstellingen van waaruit onderzoekers soms impliciet vertrekken (bv. 'Homofobie is per definitie irrationeel' of 'Er bestaat een evolutionaire paradox m.b.t. homoseksualiteit') en hoe die soms hun onderzoek en interpretaties gaan sturen. Ze gaan verder na in welke mate studies ook effectief aantonen wat ze beweren aan te tonen. Ten slotte stellen ze zich de vraag welke gevolgen wetenschappelijke inzichten hebben voor hoe we ons ten opzichte van homoseksualiteit moeten verhouden.

Adriaens en De Block spitsen zich hierbij bewust enkel toe op mannelijke homoseksualiteit, vanuit de terechte vaststelling dat wat men weet over mannelijke homoseksualiteit niet zomaar geprojecteerd kan worden op vrouwelijke seksualiteit. Een beperking die toelaat meer diepgang te creëren.

1 Doctor in de sociologie en als onderzoeker verbonden aan het Expertisecentrum Sociale Innovatie van de VIVES-hogeschool

Centraal in het boek staan vier hoofdstukken die los van elkaar gelezen kunnen worden. In elk hoofdstuk concentreren de auteurs zich op een wetenschapsdomein waarin homoseksualiteit een belangrijke plaats inneemt of ingenomen heeft.

Het eerste hoofdstuk behandelt het debat over de vraag of dieren homoseksueel kunnen zijn - of dat er eerder sprake is van misplaatst antropomorfisme - en de manier waarop homoseksualiteit bij dieren doorheen de geschiedenis beschreven werd. De auteurs beschrijven hoe dierlijke homoseksualiteit gemoraliseerd, gemedicaliseerd en zelfs gecriminaliseerd werd. Hoewel ze voorzichtig blijven in hun eindoordeel, concluderen ze dat wetenschappers in het verleden al te vaak de neiging gehad hebben homoseksualiteit bij dieren te verloochenen, en dat het mogelijk moet zijn om diermodellen te gebruiken in de studie naar menselijke homoseksualiteit.

Het tweede hoofdstuk behandelt de evolutiebiologische benadering van homoseksualiteit en meer specifiek de zogenaamde 'evolutionaire paradox' ervan: hoe kan het dat homoseksualiteit bestaat aangezien het een toonbeeld blijkt van een 'slechte variatie', en homoseksuelen minder of geen nakomelingen hebben? Adriaens en De Block wijzen hier op de kwetsbare plek van evolutionair biologische verklaringen: namelijk de te sterke focus op de moderne vorm van homoseksualiteit en de verkeerde assumptie dat homoseksualiteit en reproductief gedrag elkaar uitsloten doorheen de geschiedenis. Toch kan een evolutiebiologische benadering zinvol zijn, zo argumenteren ze, op voorwaarde dat ze meer rekening houden met de diversiteit in homoseksuele uitingsvormen.

Het derde hoofdstuk bestudeert de psychiatrische benadering van homoseksualiteit. De auteurs gaan dieper in op de vraag of homoseksualiteit 'een ziekte is' door een analyse van de historische context waarin die vraag gesteld werd. Aan de hand van die concrete cases wordt onderzocht wat we eigenlijk bedoelen wanneer we een toestand als een 'ziekte' benoemen. Ze analyseren de gevolgen van die medicalisering op de identiteit van homoseksuelen en hun relaties. Op de vraag of de wetenschap ons kan helpen begrijpen waarom homoseksualiteit vandaag niet langer als een ziekte wordt beschouwd maar pedofilie en fetisjisme wel, verkennen de auteurs een aantal antwoorden, maar wijzen ook op de moeilijkheid van het probleem, omdat het onderscheid tussen ziekte en gezondheid evengoed een filosofisch als een wetenschappelijk probleem blijft.

Het vierde hoofdstuk analyseert de relatie tussen de biologisering/medicalisering van homoseksualiteit en de stigmatisering en discriminatie van homoseksuelen. Het gaat dieper in op de vraag of homofobie een ziekte is door een analyse van het natuurwetdenken en de (sociale) psychologie die verscholen gaat achter de negatieve attitudes ten opzichte van homoseksualiteit, de parallellen en verschillen met seksisme en racisme. De term 'homofobie' wordt kritisch onder de loep genomen. Hoewel nuttig gebleken in de politiek-ideologische strijd, is het als wetenschappelijk concept ongeschikt. Dit is onder meer zo omdat de term homofobie suggereert dat angst of vrees aan de grondslag zou liggen van negatieve attitudes, wat niet noodzakelijk het geval is. Daarnaast wordt de vraag behandeld of negatieve attitudes ten opzichte van homoseksualiteit per definitie irrationeel zijn en of we de irrationaliteit zomaar kunnen

veronderstellen bij het meten van, bijvoorbeeld, homonegativiteit. Tot slot komen de auteurs terug op de hamvraag van dit boek, namelijk of biologisch onderzoek wel een morele relevantie heeft. Het antwoord hierop is genuanceerd, maar een sceptische houding lijkt aangewezen.

Doorheen het boek blijkt een open houding ten opzichte van biologische argumenten m.b.t. de etiologie van homoseksualiteit. Het lijkt, volgens de auteurs, erg waarschijnlijk dat biologische processen een rol spelen in de ontwikkeling van homoseksualiteit. Toch bestaan er geen afgewerkte verklaringen m.b.t. de oorsprong van homoseksualiteit en dat maakt het inderdaad aannemelijk dat homoseksualiteit meervoudig en veelvormig is en dat deze geaardheid niet bij iedereen op dezelfde manier tot stand komt (p. 11). Terecht geven de auteurs aan dat het gebrek aan aandacht voor de historische en geografische veelvormigheid inzake homoseksualiteit momenteel de grootste beperking is in het betreffende biologische onderzoek. Toch is de weergave en de kritische analyse van de literatuur genuanceerd en evenwichtig en worden er ook vragen gesteld bij sociaal-constructivistische *claims* en het gebrekkige bewijsmateriaal dat aangedragen wordt om aan te geven dat moderne homoseksualiteit een recent en 'radicaal nieuw' fenomeen zou zijn.

In het brede maatschappelijke debat wordt onderzoek vaak aangehaald vanuit de overtuiging dat een moreel-politiek probleem beslecht kan worden op basis van wetenschappelijke bevindingen. De sterkte van dit boek is echter dat de auteurs overtuigend aantonen dat wetenschap zich daar veel minder toe leent dan we denken: stel immers dat we zouden ontdekken dat homoseksualiteit in belangrijke mate het resultaat is van opvoeding, zouden we dan echt onze tolerante houding ten opzichte van homoseksuelen moeten herzien? Of stel dat er een pil bestond die homoseksualiteit kon omzetten in heteroseksualiteit?

Toch merken Adriaens en De Block op dat positief-wetenschappelijk onderzoek naar homoseksualiteit wel belang kan hebben als een corrigerende factor: het ontkrachten of bevestigen van claims over de oorzaken van homoseksualiteit die geformuleerd worden in het maatschappelijk debat over de moraliteit van homoseksualiteit.

Het boek kan een giftige angel wegnemen uit wetenschappelijke debatten die een hoge politiek-ideologisch lading hebben. Niet zozeer omwille van het feit dat de auteurs definitieve antwoorden geven over de oorsprong van een fenomeen, wel omdat ze aantonen hoe vermeende ideologische of maatschappelijke implicaties de interpretatie van onderzoeksresultaten beïnvloeden en dat zich zodoende denkfouten opstapelen aan beide kanten van het ideologische spectrum met betrekking tot het al dan niet ervaren van homoseksualiteit.

Dit boek verdient niet enkel de aandacht van wetenschapsfilosofen en het is geenszins uitsluitend relevant voor wie geïnteresseerd is in homoseksualiteit als fenomeen. Voor wie geïnteresseerd is in de politieke of maatschappelijke implicaties van onderzoek binnen het brede *nature/nurture*-paradigma, is het een boeiend verhaal, waarin het jargon uit de verschillende disciplines op een begrijpelijke manier vertaald wordt. *Born this way* is een boek dat begrijpbaar is voor een breed publiek. Dit is meer dan

ooit zinvol. Hyperspecialisatie en onbekendheid met onderzoeksdisciplines die wat verder liggen van de eigen focus belemmeren immers soms de interdisciplinaire dialoog.

Tegelijk en meer algemeen dwingt het wetenschappers ook continu na te denken over hun rol in het maatschappelijk debat. Vaak formuleren (sociale) wetenschappers aanbevelingen voor het beleid. *Born this way* bevestigt dat men zich de vraag kan stellen in welke mate die rechtstreeks voortvloeien uit het empirisch onderzoek zelf. Dit betekent geenszins dat wetenschappers geen standpunt mogen innemen in het maatschappelijk debat, of geen zinvolle rol kunnen opnemen in een dergelijk debat door, bijvoorbeeld, claims die in maatschappelijke debatten gemaakt worden, te onderzoeken.